

CONSIDERAȚII ASUPRA TEZĂURULUI DE LA
TULGHIEȘ (JUD. MARAMUREȘ)

RADU TOHĂȚAN

Dintre descoperirile de monede antice de pe teritoriul județului Maramureș, un loc de seamă îl deține cu siguranță tezaurul de la Tulghieș-Mireșu Mare. A fost denumit astfel deoarece, curînd după descoperire, au apărut simultan în anul 1944 două studii independente; unul în care era publicat un tezaur de monede „dacice” cu o tetradrahmă Alexandru cel Mare, găsit de curînd la Tulghieș¹, iar celălalt în care era publicat un tezaur cu un conținut asemănător descoperit și el recent la Mireșu Mare², comună din județul Maramureș din care face parte satul Tulghieș. În vremea din urmă, cercetătorul Constantin Preda a arătat că, de fapt, este vorba de două loturi ale aceluiași tezaur, descoperit în 1939—1940 în satul Tulghieș, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș și pe care îl denumește *tezaurul Tulghieș-Mireșu Mare*³. Studiind monedele ce intră în componența ambelor loturi, autorul monografiei *Monedele geto-dacilor* a stabilit și comentat diversele tipuri monetare reprezentate în acest tezaur⁴.

Ca unul ce sînt originar din Mireșu Mare, am căutat să aflu mai multe amănunte în legătură cu descoperirea mai sus amintitului tezaur. Astfel, cu prilejul unei recente deplasări în localitatea mea natală, am stat de vorbă cu un localnic care a fost întîmplător martor ocular la această descoperire. Întîlnirea noastră a avut loc în ziua de 24 noiembrie 1987, dată la care i-am luat un adevărat interviu (reprodus mai jos, în anexă), pe al cărui temei am putut reconstitui împrejurările în care s-a descoperit tezaurul de care ne ocupăm aici; le reproducem după cum urmează:

Interlocutorul meu a fost Grigore Leș, născut la 5 martie 1914 în satul Tulghieș, com. Mireșu Mare (jud. Maramureș) și locuind și astăzi în același sat, la nr. 34. Era concentrat la Dej de la începutul anului 1939, cînd, primind un concediu, a venit în luna aprilie în Tulghieș. Aici, o companie de soldați și concentrați din diferite părți ale țării, români și maghiari, sub comanda locotenentului de rezervă Hamei, lucra la să-

parea unor tranșee. Lucrările militare începuseră din jos de satul Tulghieș, la locul *Mestecăniș*, într-o grădină ce aparținea părinților lui Grigore Leș. În jurul datei de 15 aprilie 1939, acesta s-a dus la locul mai sus menționat, pentru a se întâlni cu locotenentul Hamei. Pe când ei stăteau de vorbă, un soldat a lovit cu tirnăcopul un vas de lut, pe care l-a spart, iar din vas, au sărit monedele pe care le conținea. La strigătul soldatului, Grigore Leș și cu locotenentul Hamei s-au dus imediat la locul descoperirii. Acolo, Grigore Leș a putut constata că vasul a fost găsit la o adâncime de vreo 30 cm și că, în momentul descoperirii, era acoperit cu o lepede de dimensiuni aproximative 15×25 cm. Vasul era din lut ars, în formă de oală, fără torți, cu gura și fundul mai strimte, iar mijlocul mai larg; era de culoare cărămiziu închis, nelustruit. Monedele pe care le conținea au fost strinse într-un sac de merinde, apoi soldatul descoperitor al tezaurului, însoțit de locotenent și de Grigore Leș, le-a transportat la o prăvălie din șosea, pentru a le spăla. La spălarea lor, a luat parte și Grigore Leș, constatând că erau în total 250—270 de bucăți, ce nu au fost numărate. Grigore Leș își amintește că monedele erau de argint, ca niște nasturi; cele mai multe erau mai mici, de vreo 9—10 g, altele erau însă mai mari; unele din ele prezentau tăieturi făcute cu dalta. Pe una din fețe, ele aveau un cap uman, pe cealaltă, un călăreț. După spălare, monedele au fost depuse într-o lădiță, fiind luate de locotenentul Hamei, care a declarat că le va duce la muzeul din București. Ce s-a întâmplat mai departe cu aceste monede, Grigore Leș nu știe, deoarece a plecat acasă și din acel moment, nu l-a mai întâlnit niciodată pe locotenentul Hamei.

Din analiza datelor consemnate în interviul luat lui Grigore Leș, putem desprinde unele considerații importante. Astfel, în primul rând, s-a stabilit că descoperirea tezaurului de care ne ocupăm a fost făcută în luna aprilie 1939, în jurul datei de 15, cu prilejul unor lucrări militare efectuate la locul *Mestecăniș* din satul Tulghieș (com. Mireșu Mare, jud. Maramureș); îndoiala care mai plana încă asupra localizării sale exacte⁵ a fost deci definitiv înlăturată, iar denumirea ce trebuie să i se dea acestei descoperiri, de azi înainte, va fi aceea de *tezaurul de la Tulghieș*, așa cum i s-a spus de primul său editor⁶. Pentru alte amănunte în legătură cu împrejurările descoperirii, trimitem la alăturatul interviu.

În al doilea rând, din relatările lui Grigore Leș rezultă că în momentul descoperirii, tezaurul de la Tulghieș cuprindea un număr de 250—270 monede de argint, cele mai multe fiind mai mici, cu o greutate de 9—10 g, altele însă mai mari. Din descrierea sumară a acestor monede, astfel cum a relatat-o Grigore Leș — pe av. capul lui Alexandru Macedon, pe rv. un călăreț —, rezultă că piesele mai mici și mai multe erau imitații ale tetradrahmei lui Filip al II-lea, iar cele mai mari și mai puțin numeroase erau tetradrahme Alexandru cel Mare, ceea ce corespunde cu repartiția constatată de autorii care au studiat acest tezaur.

În sfârșit, mărturia depusă de Grigore Leș ne poate permite să înțelegem ce s-a întâmplat cu tezaurul după plecarea sa spre casă, când s-a despărțit atât de locotenentul Hamei — pe care nu l-a mai văzut niciodată —, cât și de descoperitorul tezaurului — pe care nu-l cunoștea, nefiind om din partea locului. Aceștia doi au rămas însă împreună. Am văzut că numitul ofițer declarase, de față cu Grigore Leș și cu toți cei care asistaseră la spălarea și împachetarea monedelor, că le va duce la muzeul din București. Ce s-a întâmplat în realitate?

Se știe că din acest tezaur, au ajuns să fie cunoscute și publicate, în cursul aceluiași an, două loturi distincte, în două orașe: București și Budapesta⁷. S-au publicat 198 imitații ale tetradrahmei lui Filip al II-lea și șapte tetradrahme Alexandru cel Mare, deci în total 205 piese. Până la numărul de minimum 250—270 piese, cât cuprindea probabil tezaurul în momentul descoperirii, potrivit amintirilor lui Grigore Leș, rămâne o diferență de 45—65 exemplare, despre a căror soartă nu știm încă nimic.

Ne întoarcem în timp cu cincizeci de ani în urmă, în luna aprilie 1939. După plecarea lui Grigore Leș, monedele au fost transportate la sediul unității de pionieri ce se afla în com. Mireșu Mare. Zvonul despre descoperirea tezaurului se răspândise în toată comuna, deci locotenentul Hamei trebuia să predea *toate monedele* comandamentului acestei unități. Dar el a predat numai o parte din ele și se pare că nici nu le-a predat personal, ci indirect, prin intermediul unor subalterni, doi sublocotenenți, cărora le-a cedat astfel onoarea de a trece drept descoperitorii acestui tezaur. Într-adevăr, Dorin Popescu a arătat că monedele care au ajuns la Muzeul Național de Antichități i-au fost predate de către sublocotenentii C. Diaconescu și S. Chiriacescu, menționați ca descoperitori ai tezaurului de la Tulghieș⁸. Numele locotenentului Hamei nu este amintit nicăieri și nici numele soldatului care l-a descoperit cu adevărat, aceștia rămânând în deplin anonim. În aceste condiții, un prim lot al acestui tezaur, constituit din 103 imitații tip Filip al II-lea și o tetradrahmă Alexandru cel Mare, a ajuns efectiv la Muzeul Național de Antichități din București la sfârșitul anului 1939 și a fost publicat în 1944 de către Dorin Popescu⁹.

Am arătat încă de la început că în același an 1944, numismatul maghiar András Kerényi a publicat un număr de 95 imitații de tip Filip al II-lea și 6 tetradrahme Alexandru cel Mare, despre care a afirmat că ar reprezenta o parte dintr-un tezaur mai mare, găsit prin 1939—1940 la Mireșu Mare¹⁰. Analiza împrejurărilor acestei descoperiri, întărită și de relatările lui Grigore Leș, ne arată însă că, în realitate, este vorba de un al doilea lot de monede, provenind din tezaurul de la Tulghieș. Cel care i-a dat lui A. Kerényi informațiile privitoare la acest lot — numele său nu este menționat — a declarat că el a cumpărat vreo 170 monede, negustorul de antichități Rosenberg Marton din Oradea a cumpărat o cantitate însemnată de monede, iar circiumarul evreu din Mireșu Mare a cumpărat și el mai mult de 100 de piese¹¹. Deși informatorul lui Kerényi a prezentat sub un alt aspect datele privitoare la împrăștierea tezaurului, aceste date corespund totuși cu realitatea. Într-adevăr, mai sus amintitul informator a prezentat, fără să-și dea seama, două loturi diferite ale tezaurului de la Tulghieș. Această prezentare nu putea fi făcută de oricine, ci numai de un martor ocular la împărțirea tezaurului în discuție. Un asemenea martor nu putea fi altul decât locotenentul Hamei, cum vom arăta mai departe. Cele peste 100 de monede, cumpărate de circiumarul evreu din Mireșu Mare (?), reprezintă de fapt lotul I al tezaurului, care a fost predat comandamentului unității militare din Mireșu Mare, lot constituit probabil din circa 110 piese. Iar cele 170 de monede, despre care informatorul anonim mai sus amintit pretinde că le-a cumpărat din Mireșu Mare, reprezintă de fapt lotul II din tezaurul de la Tulghieș, reținut de locotenentul Hamei. Acest lot a cuprins probabil 160 imitații Filip al II-lea și 10 tetradrahme Alexandru cel Mare, după cum

declară colecționarul anonim¹². Piesele care au intrat în componența lotului II au fost fotografiate și cîntărite fiecare în parte iar fotografiile și datele tehnice au fost trimise Societății Numismatice Maghiare din

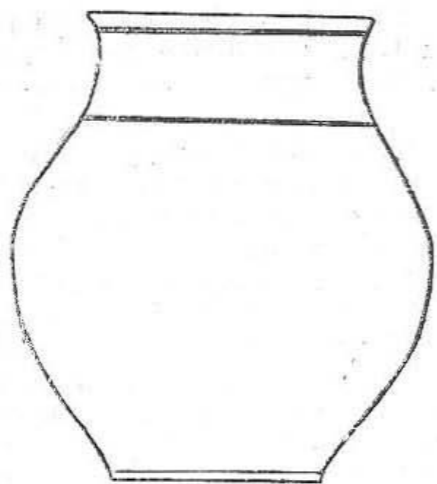

Fig. 1. Reconstituire ipotetică a vasului care conținea tezaurul de la Tulghieș.

Budapesta, probabil de către Marton Rosenberg din Oradea, care a fost membru al sus-zisei societăți în perioada 8 mai 1930 — 11 dec. 1941¹³.

După primirea fotografiilor și a datelor tehnice, András Kerényi a descris fiecare piesă în parte și le-a clasificat pe tipuri¹⁴. Va rămîne de domeniul necunoscutului, poate pentru totdeauna, ce s-a întîmplat mai departe cu piesele care au constituit acest lot.

Dar în afară de monedele care au alcătuit loturile I și II, din tezaurul de la Tulghieș au mai rămas cu siguranță la descoperitorul lui un număr de piese, pe care îl apreciem la circa 175 respectiv 170 imitații de tip Filip al II-lea și 5 tetradrahme Alexandru cel Mare. Vreo 20—25 exemplare din această cantitate s-au împrăștiat probabil în comuna Mireșu Mare; din acestea, 11 piese au intrat în 1942 în colecția Muzeului Național Maghiar din Budapesta¹⁵. Ce s-a întîmplat cu restul? Destinația pieselor care au rămas asupra descoperitorului — și care constituie lotul III al tezaurului de la Tulghieș — nu a fost alta decît comuna Copăceni din județul Vilcea. În anul 1960, au apărut din această comună un număr de imitații de tip Filip al II-lea, asemănătoare celor de la Tulghieș, dar despre care s-a afirmat la început că ar fi provenit dintr-un tezaur descoperit chiar în Copăceni¹⁶. Ulterior, C. Preda și Gh. I. Petre din Govora au reușit să stabilească adevărata proveniență a monedelor din Copăceni: ele au fost aduse aici de către locuitorul Gh. I. Radu, decedat în ultimul război; în anii 1939—1940, pe cînd își făcea stagiul la o unitate de pionieri în nord-vestul Transilvaniei, în timpul unor lucrări militare, Gh. I. Radu a descoperit un mare tezaur de monede de argint, din care o parte au fost împărțite camarazilor săi, iar restul le-a adus acasă la Copăceni¹⁷. Din acest ultim lot, un număr de piese au intrat în colecții particulare, iar altele au ajuns pe diverse căi în colecția Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei și în aceea a Institutului de Arheologie din București¹⁸. Multe din ele probabil s-au pierdut.

Să încercăm acum să reconstituim ce s-a întîmplat la Tulghieș, după plecarea lui Grigore Leș spre casă. Rămăs numai cu descoperitorul tezaurului — știm acum că acesta se numea Gh. I. Radu din Copă-

ceni-Vilcea —, locotenentul Hamei a procedat la împărțirea monedelor în modul următor: o parte, numărînd după aprecierea noastră circa 110 piese, a predat-o subalternilor săi, cei doi sublocotenenți, monedele respective urmînd a fi depuse la comandamentul unității militare, de unde au ajuns mai tîrziu la Muzeul Național de Antichități. Piesele rămase au fost împărțite între locotenentul Hamei, care a luat 170 exemplare, și soldatul descoperitor, căruia i-au revenit circa 175 bucăți. Acestea sînt cele trei loturi în care s-au împărțit monedele din tezaurul de la Tulghieș și care au putut totaliza împreună, după aprecierile noastre, 450—470 piese, din care vreo 20 tetradrahme Alexandru cel Mare, iar restul, imitații de tip Filip al II-lea.

După împărțirea tezaurului, locotenentul Hamei a plecat din unitatea militară, luînd cu sine lotul pe care și-l oprise; de atunci, nu s-a mai aflat nimic despre el. E probabil că s-a dus acasă în părțile Sătmărulei, de unde era de fel și unde a rămas probabil și în anii 1940—1941. A. Kerényi citează numele unui negustor de antichități din Oradea, Rosenberg Marton, care a cumpărat o cantitate însemnată de monede provenind din acest tezaur¹⁹. Satu Mare fiind aproape de Oradea, nu i-a fost greu învățătorului Hamei să valorifice aici partea sa din tezaur, lotul II. Dar acest lot nu a ajuns la Budapesta, cum au afirmat unii autori²⁰. După cum se știe, un tezaur intrat în colecția unui muzeu trebuie să fie înregistrat într-un inventar, sub un număr de ordine și cu data intrării. În cazul de care ne ocupăm, nu sînt precizate aceste date. De altfel, A. Kerényi declară că, din păcate, a reușit să facă rost numai de fotografiile a 101 monede, astfel încît poate să le descrie numai pe acestea²¹. Prin urmare, cel puțin pînă în 1944, monedele care au constituit lotul II se mai păstrau încă în diverse colecții particulare.

Spre deosebire de locotenentul Hamei, soldatul descoperitor al tezaurului lui a rămas mai departe, după împărțea, în unitatea militară staționată în Mireșu Mare, cel puțin pînă la încheierea lucrărilor din zonă. În acest răstimp, este sigur că el a înstrăinat un număr oarecare de piese din lotul ce-i fusese atribuit de comandantul său. Dar nici identitatea sa, nici destinația pe care au avut-o piesele pe care le mai deținea nu au putut deveni cunoscute decît mult mai tîrziu, după cum s-a arătat mai sus: soldatul se numea Gh. I. Radu și era originar din Copăceni (jud. Vilcea), unde a dus monedele din lotul său²². O încercare de reconstituire a acestui lot e foarte anevoioasă, deoarece piesele componente s-au împrăștiat, parte din ele apărînd în etape succesive și în diverse locuri; pe deasupra, alături de monede originale, au apărut, tot cu indicația de proveniență Copăceni, și piese dubioase²³. În legătură cu acestea din urmă, credem că ele copiază originalele publicate în 1975 de Constantin Preda și Gh. I. Petre²⁴, ceea ce se poate constata din compararea reproducerilor de pe cele două rînduri de planșe. O eventuală încercare de reconstituire a lotului III „Copăceni” al tezaurului de la Tulghieș va trebui să elimine piesele care nu au făcut realmente parte din acest lot.

Pentru a avea o imagine mai clară a vasului în care s-a descoperit tezaurul de la Tulghieș, i-am arătat lui Grigore Leș reproduceri de vase dintr-o lucrare de specialitate²⁵. După observațiile lui, vasul de la Tulghieș poate fi încadrat în categoria vaselor mijlocii bitronconice²⁶. Amintim că tipurile monetare reprezentate în tezaurul de la Tulghieș au fost datate spre sfîrșitul sec. III — începutul sec. II î.e.n.²⁷.

Înceind aceste considerații, ne exprimăm dorința de a vedea în viitor adunate și descrise la un loc toate monedele ce provin din cele trei loturi ale tezaurului de la Tulghieș, cite vor putea fi identificate ca avind această proveniență. Ne exprimăm de asemenea speranța ca, în viitor, să se cerceteze și poate să se descopere în zona Tulghieș o eventuală așezare a meșterilor care au bătut cele mai multe monede din tezaurul de care ne-am ocupat.

ANEXĂ

INTERVIU

luat de Radu Tohătan lui Grigore Leș, la 24 noiembrie 1987, în satul Tulghieș, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș (R.T.: Radu Tohătan; G.L.: Grigore Leș).

R.T.: Permiteți-mi să mă prezint: Mă numesc Radu Tohătan, membru al Societății Numismatice Române din București. Sint născut și eu în comuna Mireșu Mare, pe aceste meleaguri despre care putem spune cu certitudine că au fost locuite în trecut de către daci. Dovadă a acestei locuiri avem deocamdată tezaurul monetar descoperit pe teritoriul satului dumneavoastră, tezaur de care sintem atit de mult legați cu firele istoriei.

Fig. 2. Fotografia lui Grigore Leș, martor ocular la descoperirea susziselui tezaur.

Aș dori să-mi relatați în ce împrejurări a fost descoperit acest tezaur. După cite știu, dv. ați fost martor ocular la descoperirea lui (cred că sinteți acum singurul martor în viață).

Pentru început, vă rog să-mi spuneți numele dv., locul și data nașterii.

G.L.: Mă numesc Grigore Leș, născut în com. Mireșu Mare, satul Tulghieș nr. 34 și sint în vîrstă de 73 de ani.

R.T.: Știți cumva de cind datează satul Tulghieș?

G.L.: După cum am auzit că scrie și la biblioteca regională din Baia Mare, satul nostru datează din anul 1405.

R.T.: Revenim cu citeva secole mai aproape de noi, mai exact la anul 1939; unde vă aflați în acest an?

G.L.: În anul 1939, eram concentrat la Dej și am venit acasă în concediu pentru o lună de zile, în luna aprilie.

R.T.: Ce evenimente se petreceau în sat, cind ați ajuns acasă?

G.L.: La noi în sat erau concentrați oameni în haine civile, români și maghiari, care făceau săpături, săpau tranșee.

R.T.: De unde a început săparea tranșeelor?

G.L.: Săparea acestor tranșee a început de la drumul național din jos de satul nostru, cam la 50 de metri, și a continuat pe teritoriul comunei Mireșu Mare, brăzdînd hotarele celor două localități, ca o graniță.

Companiile de concentrați care au făcut aceste lucrări de tranșee și care au dat peste oala cu bani aveau comandamentul și cazarma în Mireșu Mare.

R.T.: Cine a participat la aceste lucrări?

G.L.: La aceste săpături au participat oameni concentrați din diferite părți ale țării. Compania de muncă de la noi din sat a fost condusă de locotenentul Hamei.

R.T.: Dumneavoastră ați participat la aceste lucrări?

G.L.: Nu, eu nu am participat; inimplător, eram prieten cu ofițerul care era comandantul acestei companii de muncă de la noi din sat. Am venit în concediu și m-am dus să mă întilnesc cu acest locotenent Hamei și să asist la lucrări, care abia începuseră; la noi în sat. Era prin 15 aprilie 1939, ziua în care s-a făcut descoperirea monedelor; această descoperire a fost un eveniment la noi în sat.

R.T.: Cum i se spunea locului unde s-a făcut descoperirea și cui aparținea grădina unde s-au găsit monedele?

G.L.: Partea satului unde s-a făcut descoperirea monedelor se cheamă „din jos de sat”, iar locul se numește „Mestecăniș”; grădina a fost proprietatea părinților mei Ioan și Rozalia Leș, din moși strămoși.

R.T.: Explicați-mi mai amănunțit cum s-au petrecut lucrurile, în momentul descoperirii.

G.L.: Așa cum v-am mai spus, se săpa la tranșee, cind deodată, un om a dat cu tirnăcopul într-o oală de lut ars, din care au sărit monede. Oala cu monede s-a găsit în pămînt cam la 30 cm adîncime.

R.T.: Vă rog să-mi dați citeva amănunte: cum arăta oala, ca dimensiuni, format, culoare?

G.L.: Oala avea formatul unui *hirbol*, gura și fundul vasului erau mai strimte, la mijloc era mai largă; gura avea destulă lărgime, căci puteai băga doi pumni în ea, iar buza vasului era îngroșată în afară. Culoarea era un cărămiziu închis. Vasul era nelustruit, fără lorți.

Gura vasului era acoperită cu o lespede de piatră, cu dimensiunile cam de 25 cm lungime și 15 cm lățime.

Așa cum v-am spus, cind un soldat a dat cu tirnăcopul, din oală au sărit monede; atunci el a strigat; o comoară! La strigătul lui, toți au mers într-acolo; el l-a strigat și pe locotenentul Hamei și în acel moment, m-am dus și eu acolo.

R.T.: Spuneți-mi dacă s-a recuperat ceva din vas și cine a fost de față în momentul descoperirii.

G.L.: Din vas nu s-a recuperat nimic, de fapt, nu a interesat pe nimeni; cioburile au rămas acolo, în țărînă. Oamenii au adunat monedele și le-au dus la o casă, să le spele.

În momentul descoperirii, au fost de față numai oamenii care săpau și locotenentul Hamei; nu au fost acolo nici un consătean sau alți cunoscuți.

La Dej, unde făceam armata, era un consătean al locotenentului Hamei. În ziua aceea, eu m-am dus să-i spun acestuia ce i-a transmis consăteanul său și așa, din întîmplare, am fost și eu de față în momentul descoperirii.

R.T.: În ce au fost transportate monedele și de către cine?

G.L.: Monedele au fost recuperate din țărînă și au fost adunate într-un sac de merinde, apoi au fost transportate la o casă din apropiere de către omul care le-a descoperit, împreună cu locotenentul Hamei și cu mine. Toți ne-am îndreptat la șosea și ne-am dus la prăvălia lui Florea, unde am intrat și am spălat monedele.

R.T.: Cine a participat la spălarea monedelor?

G.L.: La spălarea monedelor am participat și eu, împreună cu omul care le-a descoperit; mai erau de față locotenentul Hamei, gestionarul Florea și niște copii.

R.T.: După cit vă dați seama, ce număr de monede s-au descoperit?

G.L.: După cum am văzut eu, au putut să fie pînă la 250—270 de bucăți, cum și-au dat cu părerea și ceilalți; nu le-am numărat.

R.T.: Ce formă, mărime și greutate au avut monedele, pe care le-ați avut în mînă, acum mai bine de 48 de ani?

G.L.: Greutatea monedelor putea să fie de 10 grame și mai mult; erau de culoare albă, de argint. Monedele erau ca niște nasturi, nu erau bătute așa cum sint monedele noastre de astăzi.

R.T.: Ce reprezentau monedele?

G.L.: Pe monede, așa cum mi-am dat seama și așa cum l-am auzit vorbind și pe locotenentul Hamei, pe o parte ar fi capul lui Alexandru Macedon și pe cealaltă parte era un cal și pe cel, un călareț îmbrăcat, parcă avea un corn în frunte și ceva în mînă. Așa cum mi-am dat seama atunci, monedele sint de pe vremea dacilor, probabil, dacii au avut legături cu macedonenii.

R.T.: După cite vă amintiți, monedele erau toate la fel? Printre monede, ați observat și unele deteriorate?

G.L.: Monedele erau de mai multe mărimi; cele mai mici erau de vreo 9—10 grame, dar erau și citeva mai mari; după cite îmi amintesc, erau citeva lăiate parcă cu dalta.

R.T.: Ce s-a întîmplat pe urmă cu monedele?

G.L.: Pe urmă, soldatul care le-a descoperit a făcut din niște scindurele o lădiță. Locotenentul Hamei a împachetat monedele după ce au fost șterse și le-a pus în lădiță. Ce s-a mai întîmplat pe urmă, eu nu mai știu, căci am plecat acasă.

R.T.: Ce avea de gînd să facă cu ele ofițerul? Ce fel de om era locotenentul Hamei?

G.L.: Locotenentul Hamei era un învățător de prin părțile noastre; avea vreo 30—33 de ani. Fiind ofițer de rezervă, a fost trimis să se ocupe de aceste lucrări. Avea intenția să ducă monedele la București, la muzeu. De atunci, nu l-am mai întilnit și n-am mai aflat nimic despre el.

R.T.: Țin să vă aduc la cunoștință că monedele au fost împărțite: o parte din ele au ajuns la București, iar alta la Budapesta; cum vă explicați această situație?

G.L.: Nu știu, nu pot să-mi explic această situație. Erau acolo și maghiari, așa cum v-am spus; poate că le-o fi împărțit cu ei.

R.T.: După cit timp a fost amintită această descoperire?

G.L.: După mai bine de 40 de ani, în ziarul *Scinteia* din toamna anului 1980 (30 oct. 1980, R.T.). Chiar am discutat cu unii consăteni văzind moneda fo'egrafiată în ziar, pe care am avut-o cîndva în mînă.

R.T.: V-a căutat cineva de la București sau de la muzeu, în legătură cu această descoperire?
G.L.: Au trecut mai bine de 48 de ani de la descoperire, dar nu a venit nimeni niciodată să se intereseze de aceste monede, doar acum, dumneavoastră.

R.T.: Ce impresie v-a făcut această descoperire și ce părere aveți despre aceste ținuturi?
G.L.: Această descoperire mi-a făcut impresia că aici, pe pămînturile noastre, au locuit dacii, care au avut relații cu macedonenii. Sintem pe aceste locuri unde se spune că ar fi locuit dacii liberi, în zona Oașului și a Maramureșului. Și pe la noi au fost dacii și aceste ținuturi au fost locuite de dacii. Rămîn cu impresia că ar fi posibil ca, tot pe teritoriul satului meu natal, să se găscască așezări dacice.

NOTE

- ¹ D. Popescu, *Dacia*, 9—10, 1941—1944, p. 201—229.
- ² Kerényi A., *NK*, 43, 1944, p. 9—14.
- ³ C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, p. 76.
- ⁴ *Ibidem*, p. 77—97.
- ⁵ *Ibidem*, p. 76.
- ⁶ *Vezi* n. 1.
- ⁷ *Vezi* n. 1 și 2.
- ⁸ D. Popescu, *op. cit.*, p. 201.
- ⁹ *Ibidem*.
- ¹⁰ Kerényi András, *op. cit.*, p. 9.
- ¹¹ *Ibidem*.
- ¹² *Ibidem*.
- ¹³ *NK*, 41, 1942, p. 72.
- ¹⁴ *Vezi* p. 2.
- ¹⁵ *NK*, 41, 1942, p. 65.
- ¹⁶ B. Mîtreă, *SCIV*, 12, 1961, 1, p. 147 nr. 16; Oct. Iliescu, *CreștCol*, 2, 1961, p. 656—658; M. Gramatopol, *RevMuz*, 6, 1969, 5, p. 450—454; C. Preda, *SCN*, 5, 1971, p. 247—249.
- ¹⁷ C. Preda și Gh. I. Petre (Govora), *SCN*, 6, 1975, p. 167—168.
- ¹⁸ *Ibidem*, p. 168—171.
- ¹⁹ *Vezi* n. 10.
- ²⁰ *Vezi* n. 3.
- ²¹ *Vezi* n. 10.
- ²² *Vezi* n. 17.
- ²³ C. Preda, *op. cit. supra*, n. 10.
- ²⁴ *Vezi* n. 17.
- ²⁵ Vl. Zirra, *Un cimitir celtic în nord-vestul României*, București, 1967.
- ²⁶ *Ibidem*, p. 87 pl. XVII.
- ²⁷ C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, p. 97.

CONSIDÉRAȚIUNILE SUR LE TRÉSOR DE TULGHIEȘ (DÉP. DE MARAMUREȘ)

RÉSUMÉ

Étant originaire de la comm. de Mireșu Mare (dép. de Maramureș), l'auteur a eu en 1987 l'occasion d'y rencontrer Grigore Leș, habitant de Tulghieș (village appartenant à ladite commune), qui, en 1939, s'est

trouvé par hasard être témoin oculaire de la découverte en ces lieux d'un important trésor monétaire. Ce trésor, composé de tétradrachmes au nom d'Alexandre le Grand et d'imitations barbares des tétradrachmes de Philippe II, est désigné dans la littérature numismatique comme le « trésor de Tulghieș-Mireșu Mare », toponyme doublé à cause de l'incertitude qui planait auparavant sur la détermination précise du lieu de cette découverte.

Selon les informations fournies par Grigore Leș — et qui ont été enregistrées telles quelles dans une interview reproduite en annexe —, le trésor en question a été découvert autour de la date de 15 avril 1939 par un soldat en question a été découvert autour de la date de 15 avril 1939 par un soldat d'une unité de génie qui exécutait des travaux militaires à Tulghieș, en bas du village, au lieu-dit *Mestecăniș*. Le trésor était déposé dans un vase de terre-cuite, qui s'est brisé au choc du pic et dont les tessons ont été abandonnés sur place. Au moment de la découverte, le trésor comprenait environ 250—270 pièces d'argent, mais elles n'ont pas été comptées. Il y en avait plusieurs variétés, la plupart plus petites, pesant environ 10 grammes, d'autres étaient plus grandes, mais moins nombreuses. Le trésor a été emporté par le lieutenant Hamei, commandant de l'unité militaire respectivement, qui avait déclaré aux témoins son intention de la remettre au musée de Bucarest.

Sur la base de ces mêmes informations, l'auteur essaie de reconstituer le sort échu au trésor, après le départ de Grigore Leș. Il estime que le lieutenant Hamei a partagé le trésor en trois lots inégaux, à savoir : le premier lot, comprenant environ 110 imitations et cinq tétradrachmes Alexandre le Grand, a été effectivement destiné au Musée d'archéologie de Bucarest, où finalement sont arrivées 104 pièces (v.n. 1) ; le deuxième lot, composé d'environ 160 imitations et 10 tétradrachmes Alexandre le Grand, a été retenu par le lieutenant Hamei et par la suite s'est dispersé ; de ce lot, ont été publiées, d'après des photos, seulement 95 imitations et six tétradrachmes Alexandre le Grand (v.n. 2) ; enfin, le troisième lot, totalisant environ 170 imitations et cinq tétradrachmes Alexandre le Grand, a échu au soldat qui a découvert le trésor et s'est ultérieurement, lui aussi, dispersé. Quelques pièces appartiennent à ce dernier lot ont été publiées plus tard sous la désignation erronée de « trésor de Copăceni » (v.n. 16). A l'avis de l'auteur, le trésor de Tulghieș — dénomination qu'il convient de lui accorder dorénavant, sur la base du témoignage de Grigore Leș — aurait dû comprendre, au moment de sa découverte, environ 440—450 imitations barbares et 20 tétradrachmes Alexandre le Grand.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. Reconstitution hypothétique du vase qui contenait le trésor de Tulghieș.
Fig. 2. Photo de Grigore Leș, témoin oculaire de la découverte dudit trésor.